

Kazinczy, Ferenc

V zábrdovické káznici

In: Kazinczy, Ferenc. *Ferenc Kazinczy a Brno : (vězeňský deník Ference Kazinczyho a jeho pobyt v Brně)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2000, pp. 53-64

ISBN 802102366X

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123132>

Access Date: 05. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V zábrdovické káznici

Nedaleko Brna, 1796

Na konci schodiště čekali ředitel Schramek a kontrolor Grünersberg.^{/100} Ten první v tmavozeleném kožichu se zlatými střapci, podšitým medvědí kožešinou a s pěti napudrovanými kudrlinkami podél každého ucha. Kontrolor se stejným množstvím okras, v bílém vlněném nočním hávu na způsob moldonu. Vlídne mě přivítali.

„Pánové,“ – povídám jim, – „je pro mne potěšením vás vidět. Nešťastník se vždycky zaraduje, dostane-li se do péče lidí jemných mravů. Ale raději bych byl tam nahoře na hradě strádal, než zde v káznici požíval vlídnosti. Budu z toho mít smrt, že jsem se dostal až sem!“

„Pane kontrolore, přineste z kanceláře ten rozkaz“ – pravil direktor a než se kontrolor vrátil, už ústa neotevřel.

„Račte si to, pane, přečíst sám“ – řekl. – „Jeho Veličenstvo nás sem poslalo, neboť je jeho přáním, abychom až k tomu jednou bude vhodná doba, vás vzali na procházku do ředitelovy zahrady. Ale držet vás tu budeme v kategorii státních vězňů.“ Tam nahoře na hradě si to kvůli sousedství s Uhrami netroufli. I tady jsem se dostal pod číslo 1. Vedle mne přišel později Rosti a také Pruzsinszky, Újgyörgyi a György Szlávy.

Naše okno je malé a tak vysoko, že když na ně chci dosáhnout, musím dát židli na stůl, a když vystoupím na židli, dosáhnu k oknu sotva loktem. Má mříže, ale bez drátů. Naše cela je opatřena dvěma dveřmi a dvěma zámky. Od jednoho má klíč direktor, od druhého kontrolor. Na naší chodbě stojí na vartě brněnský voják. K obsluze máme tři invalidy.

Ředitel a kontrolor se nemohli vzájemně vystát. Jeden byl tlustý, pořobaný, tuponosý Němec. Druhý takový Němčourek, který si zakládal na tom, že je šlechticem, což ten první nebyl a nelibě nesl, že ten druhý je bohatší než on a že má ve své manželce, bývalé pokojské u gubernátora, ochránkyni, což on sám nemá. Závíděli si, který z nich u nás dosáhne větší oblíbenosti. Chodívali k nám oba a já je přijímal se stejnou radostí, neboť jsem považoval za štěstí, že jsem mohl s někým promluvit. Naproti tomu oba Szlávyové jim dávali najevo, že byli pány na Mihályfalvě (rumunsky Boarté) u Varadína a oni že žádnou Mihályfalvu nevlastní. A tak si ti dva nejvíce oblíbili mne a pátera Makka a vůči ostatním ochladli.

Chtěli vědět, co se přihodilo na Budíně a já jim vyprávěl všechno, co si přáli slyšet. Oni to pak povídali dál svým přátelům a manželkám.

Prvního dubna přišel Grünersberg a zeptal se, zda bych nechtěl vidět jeho kosatec – iris svecica./¹⁰¹ Rozkvetl mezi dvěma okny. Řekl jsem, že jsem ho viděl jenom namalovaný na obrázku, jinak ještě nikdy ne. – Odešel.

Přinesl iris svecicu a jeho jediná dcera Máli dvě aurinculy./¹⁰² Rozběhl jsem se v ústrety ne květině, ale dítěti. To se mne, člověka vězněného a s pouty, zaleklo, a tak jsem se stáhl stranou.

„Mám ještě jednu květinu“ – povídá, „Máli, zůstaneš tady s pánem, dokud se nevrátím. Nemusíš se ničeho bát.“ Děcko se přestalo strachovat, otec odešel a přinesl květinu. Já jsem se však k dítěti už nepřiblížil.

Když odcházeli, oslovil jsem dítě:

„Milá Máli, vyřídíte své máti mé poručení a řekněte jí: Milá maminko, číslo 1 mi řekl, že kdyby byl o deset let mladší a já o deset let starší, strávil by tu nejednu šťastnou hodinku, přesto že je uvězněn.“

Jednoho dne se u mne objevil Grünersberg:

„Pane, má paní velmi zatoužila spatřit toho, o němž jsem jí tolik pěkného vyprávěl. Neměl byste chuť postavit se k oknu, já bych šel se svou paní a dcerkou k prvnímu oknu chodby, a tak bychom si mohli popovídat.“ Jeho okna, stejně jako to mé, nebyla od výklenku vzdálena ani sáh, a proto jsme si mohli spolu bez zábran popovídat. Tak se stalo i jindy, ale vždy jen tenkrát, když ředitel se svou ženou vyjeli někam ven.

Jednoho dne mi řekl Grünersberg:

„Vaše mysl, pane, se hovorem s námi jasní. Až nebudu doma, popovídejte si s mou paní.“

Paní Grünersbergová, drobounká ženuška švarných líček, se postavila v chodbě do svého okna, já vylezl k mému oknu a hodinu jsme si řovídali. Její dcerka byla s ní a také ona hovořila.

„Čím bych vám mohla být nápomocna, pane?“ – zeptala se žena.

„Ach, má paní, list papíru, inkoust, jedno dvě pera a učiníte mě blaženým.“

„Proboha, snad ne abyste psal dopisy?“

„To ne, ale nudím se. Psal bych básně a kreslil bych. Naplňte inkoustem flakónek od karafiátového oleje, mohl bych jej mít pak stále při sobě. Tak by nebezpečí nehrozilo.“ – To jsem jí řekl pomalu.

„Úderem deváté buďte u okna“ – a odešla.

Byl jsem tam už v osm. Konečně odbila devátá. Před mými dveřmi se měnila stráž. Paní proto určila tuto dobu. Její okno jsem otevřít nezaslechl.

Najednou koukám, že před mým oknem poletují netopýři. Ještě jsem je tu neviděl. Ale nebyli to netopýři. Byla to tyč. Na jejím konci byl přibit hřebík, na něm zavěšen servítek a v něm papír, inkoust, pero. Vzal jsem ty věci a paní beze slova zmizela.

8. března ke mně přišli ředitel s kontrolorem a oznámili mi, že se podle rozkazu odeberu na hodinu do zahrady. Oba mne tam doprovodí, ale žádají, abych se nepokoušel dorozumět s někým z oken vedoucích do zahrady. Chodil jsem od té doby do zahrady už celý měsíc, a teprve tehdy mě oslovila třináctiletá dcerka naší kuchařky Axmanové:

„Pane von Kazinczy, jak je to možné, že vy s námi nikdy nepromluvíte, zatímco ti ostatní chodí pod naše okno a tam se celé hodiny vybavují.“

Dítě mělo rozkošnou tvářičku. Byla to boubelatá dívenka, ještě ne dívka a já bych se nejraději rozběhl a zulíbal ji skrze mříže. Ale právě odbýjeli mou hodinu a mně nezbylo než odejít. Náš invalida jménem Thomas se odvrátil, když jsem scházel dolů.

„Čímpak bych mohla pánovi udělat radost?“ – zeptala se Katerle, kterou jsem ihned překřtil po Sedmihradsku na Titi, a to jméno jí už napořád zůstalo. Tak ji potom volali v domě i ve městě.

„Čte tvůj otec noviny? – odpověděl jsem. Řekla jen:

„Počkejte!“ – odešla a přinesla noviny. Já je kvapně a kradmo zastrčil za frak a poučil jsem dítě, aby přišlo potom za tmy pod mé okno, že jí je shodím dolů.

Její sestra Peperle byla o dva roky starší:

„Když nám budete chtít něco sdělit, vyprávějte si to mezi sebou. Postavte se jedna u brány a druhá k výklenku pod kontrolorovým bytem. My to tady u nás uslyšíme a pochopíme“ – říkal jsem jí. Ty dvě dívky byly našimi dobrodějkami. Za každý rozhovor s nimi přes okenní mříže jsme museli dát našemu invalidovi, který nás nechal si tak povídat, svobodníku Axmanovi, holbu vína, což potom přičetl na našem měsíčním kontě na vrub jiné věci.

Titi chodívala pod mé okno často po desáté v noci a já jí spouštěl dolů na provázku nebo tkalounu ubrousek a vytahoval, co do něj vložila.

Z domova mi posílali peníze, ale zprávy nikdy. Jednou jsem měl kvitovat určitou sumu peněz. Kvitoval jsem a před datum jsem napsal: “Bůh vám žehnej, milovaná máti. Brno, dne...” Ale ředitelovi nebo snad gubernátorovi lidé to vymazali. Prý to do povahy kvitance nepatří.

Požádal jsem tedy prostřednictvím tyče paní kontrolorovou, aby vyrobila na dopis, který jsem napsal své matce, obálku a nadepsala ji adresou své sestry, provdané v Těšíně, a ta aby vyrobila opět jinou obálku a doprostřed

napsala: A mademoiselle Elise de Rozgonyi, a Cassovie. Dopis obdržela má matka a já stejnou cestou odpověď. Svým druhům jsem pověděl o novinách z domova a řekl jsem jim, že by tímto způsobem mohl Szlávy poslat zprávu svému bratru Györgyovi, který byl na rozdíl od nás propuštěn na svobodu. Ale on nechtěl být za žádnou cenu zavázán díky paní Grünersbergrové ani jejímu muži, a tak dopis, který napsal Györgyovi, dal na poštu prostřednictvím dívky, jež bydlela na horním patře s oknem do zahrady.

Dopis byl napsán formou mřížky. Na kus papíru nakreslil čtverečky a některé vystříhl. Přiložil čistý papír a vrchní okénka popsal a potom i ty čtverečky, které po sejmutí vzoru našel prázdné. Takovéto prapodivné psaní adresoval varadínskému kupci Cyprianovi, kterého ani György, ani János nepožádali, aby podobné psaní, kdyby došlo, předal Györgyovi.

Cyprián poslal na poštu a přinesli mu jeho dopisy. Rozlepil je a nad jedním se zarazil. Vůbec neměl tušení, že ho píše jeden Szlávy druhému Szlávymu, a tak je jako šprým ukázal několika důstojníkům. Důstojníci mu radili, aby psaní odevzdal, nebo jinak, že oni sami učiní udání. Cyprián tedy odnesl psaní soudci, odvolávaje se při tom na důstojníky a podotkl, že je nečetl a ani neví odkud přišlo. Soudce odevzdal dopis prvnímu podžupanovi, nyní septemvirovi, panu Imre Péchymu, a ten jej zaslal palatinovi, když se předtím poradil s Györgyem Szlávym o odpovědích, kdyby se to na něm žádalo.

Ve snaze popsat celý papír, vylíčil János Szlávy svému bratrovi na svobodě i takové věci, které bylo zbytečné psát, neboť způsob, jak s námi nakládají naši dozorcí, mu byl znám; že spolu večeříme, že má svíčku, že Kazinczy dostal dopis od matky. A když se pochlubil blahosklonností dozorců, vzápětí je napadl a počastoval těmi nejtíplavějšími jmény. Tento dopis, pravda, neukazuje Szlávyho z jeho lepší stránky, a ani způsob, jak byl vypraven na poštu, nesvědčí o chytré hlavě svého původce./¹⁰³

Jednoho sobotního odpoledne jsem požádal ředitele, aby mi nechal objednat krejčího a ten aby mi vzal míru na frak. V očekávání krejčíka jsem nedal napůl rozepsaný dopis již tam, kam jsem obvykle všechna svá psaní do hodiny odeslání schovával, ale strčil jsem ho mezi podušky. To z obavy, aby snad krejčíkovy prsty nenahmataly při braní míry papír. Jaké však bylo mé zděšení, když jsem spatřil guberniálního radu pana Schrötera s nějakým cizím mužem. Byl to ředitel moravské policie./¹⁰⁴

„Přicházíme prohledat vaši celu, a to na rozkaz Jeho Veličenstva. Máte tady psací náčiní?“

„Rozkazu se podrobuji, ale psací náčiní nemám.“

To jsem ještě nevěděl, co udělám s dopisem ukrytým mezi polštáři. Zapřít jsem jej ale nemohl.

Na desce táhnoucí se podél celé stěny cely mezi dvěma výklenky, kde bylo okno, stálo asi dvě stě či tři sta svazků mých knih a lejster. U levého rohu desky stál policejní ředitel, u druhého rohu ten boží člověk Schröter.^{/105} Když zahlédl vykukovat z nějaké knihy či z okrajů tištěných epistulí kurent,^{/106} okamžitě se té věci chopil a vše kladl na stůl, aby to potom odnesl. Stejně si počínal i Schröter. Já stál uprostřed místnosti a přemítal, jak vytáhnout zpod podušek svůj dopis, což znesnadňovalo to, že policejní ředitel prohrabával knihy na polici vedle stěny u postele. Postavil jsem se tedy před polštáře a založil ruce nazad. Vytáhl jsem dopis, pootočil jsem se a zastrčil jej do kapsy guberniálního rady.

Ten šlechetný muž se domníval, že zakázané spisy mi najde v zásuvce stolu, a tak s hlavou nakloněnou na stranu ji vytahoval.

„Tady nic není“ – pravil. Pak si dřepł a opět s hlavou na stranu se díval, není-li něco ukryto na dně stolu.

„Tady taky nic.“

A opravdu tam nic nebylo. Výsledek by byl stejný, kdyby se tam vůbec nepodíval.

Policejní ředitel strhl ze stěn všechny mé fascikly. Domníval se, že mezi nimi a zdí by mohl nalézt dopis od mé matky, nebo že by na zadní straně fasciklů mohly být nějaké poznámky. Nenašel však nic. Teď objevil na podlaze vedle kamen kupu prádla.

„Co je to?“

„Špinavé prádlo.“

Šlápl na ně. Nohou na nic tvrdého nenarazil, a tak odešel. A přece právě tam jsem měl svícen. Nemusím snad ani dodávat, že prohledal celou mou postel, kufr, šaty, jenom mou osobu ne.

Schröter, náš referent u gubernia (neboť mu byl svěřen nad námi hlavní dozor), dal při odchodu přednost Němci. Potom sáhl do kapsy a dopis, který jsem mu tam zastrčil, odhodil doprostřed místnosti. „Kéz je jméno toho muže navždy požehnáno!“^{/107}

Szlávyho pošetilost měla za následek, že jak mne, tak jeho přemístili do jiné cely. Poté, co bylo jasné, že on i já máme inkoust, mohli po nabytých zkušenostech předpokládat, že je skrýváme ve vyhloubených škvírách našich cel. Já měl své pero ukryto v železe na okně. To bylo příčinou, že jsme se museli přestěhovat. Od prvního červencového dne roku 1798 do osmého března 1799 jsem tedy obýval celu číslo šest.

Ono nedělní odpoledne před posledně zmíněným datem přistoupila k jednomu z oken kontrolorova paní a zaklepała na mě smluveným znamením. Mihály Baranyai stál právě u okna a tak na mě křikl, že mě volají. Tu si paní přiložila dlaně k ústům a dosti hlasitě vykřikla:

„Komise z Vídně“ – a vrátila se od okna zpět do svého pokoje. Já vystrčil svůj perořízek z okna, když jsem předtím ořezal pero tak, že by nikdo nepoznal, co to původně bylo, a svá tajná lejstra jsem rozmácel v lavoru.

Císař vyslal z Vídně apelačního radu a sekretáře uherské kanceláře, aby učinili u každého z nás prohlídku. Zda to bylo v důsledku Szlávyho dopisu nebo nějaké jiné nám neznámé skutečnosti, jsme se nikdy nedozvěděli. Pánové vstoupili do domu, ale ředitele nenašli. Než se jim podařilo ho v městě vyhledat, našla si paní kontrolorová způsob, jak nám oknem podat zprávu a opravdu, udělala to moc dobře.

Když se ředitel vrátil, zavedl referent domu, pan guberniální rada Schröter, apelačního radu a sekretáře pana G. (jenž, abychom si ho snad nespletli s Maďarem, byl v krátkých černých německých kalhotách, punčochách a ohrnutých holínkách) nejdříve ke Szlávyemu.

„Tak vy jste tedy ten Szlávy? To nás těší, to nás těší, že vás poznáváme“ – řekl mu apelační rada,^{/108} patrně s úmyslem ho ranit, neboť měl v ruce jeho kompromitující dopis.^{/109} Všechno u něj zobraceli vzhůru nohama. Pak si vzali na mušku po řadě jednotlivé vězně a u všech prohledali nejprve papíry a knihy. Potom ovšem i jejich šatstvo a posteje.

Když vešli ke mně, všichni tři si nasadili klobouky, ale chovali se, jak se sluší a patří.

„Přicházíme na základě ústního rozkazu Jeho Veličenstva prohledat vaši celu.“

U mě nic nenašli. V tubě, kde jsem měl svá lejstra, byl arch papíru s tímto nápisem: Zahrada v Pápě. 1789.

„Co to je?“

„Obrázek zahrady jagerského biskupa v Pápě.“^{/110}

Apelační rada mi nechtěl dát znát, že jeho společník umí maďarsky.

„Tak vy také kreslíte?“ – řekl německy.

„Jak vidíte, pane dvorní apelační rado, z nouze.“ A přisunul to panu G.... Ten přikývl, že ano, že psaný řádek a moje tvrzení se shodují.

Ráno se objevili znovu. Szlávyho poslali na procházku do ředitelovy zahrady. Mezitím u něj všechno prošacovali. Ve slavníku mu našli peníze, sirnou svíci, křesadlo, ocílku, voskové svíce a v kalhotách z jelenice lístek, psa-

ný maďarsky. Kvůli tomu, co napsal v zadrženém dopise do Varadína, byl volán k odpovědnosti.

Zapomněl jsem říci, že v roce 1796 či spíše v roce 1797 byl ze Štýrského Hradce přivezen do Brna se svými druhy Suľovský. Ti vyprávěli našim dozorcům, jak s nimi vlídně nakládal štýrskohradecký gubernátor a říkal jim: "Přízeň je třeba stupňovat, ne potlačovat."/111 Toto jsem považoval za nutné předeslat pro věci následující.

Jeden mladý hrabě, jehož sestra byla chotí jakési excelence v Brně, byl držen ve vězení ve Vídni. Jeho nářky a sliby pohnuly profouse, že sám přinesl mladému grófovi inkoust, papír a aby tajná policie dopis nezadržela, nedal jej na poštu, ale odvezl osobně do Brna. – Když přijel, šel za chotí té excelence, dal si ji vyvolat z kruhu jejích hostů a mezi čtyřma očima jí předal dopis jejího bratra a měl se ještě té hodiny k odchodu. Hraběnka ho požádala, aby u ní přespal. Její manžel se na noc určitě vrátí a zítra s ním možná sám promluví. Profous tedy zůstal a na druhý den vyhledal hraběte. Ten profouse pochválil, dal mu taky peníze a svěřil svého švagra dál do jeho péče. Privil, že se ale bojí, co kdyby někdo přišel na to, že od svého bratra převzal dopis. A jestli ještě někdo další o té věci ví?

„Nikdo.“

„Kde vzal můj švagr inkoust a papír?“

„Já jsem mu je přinesl.“

„Psal ještě někomu dalšímu nebo jenom mně?“

Když z profouse všechno vytáhl, vypravil se s postou do Vídně, kde dopis svého švagra předal císaři a vypověděl, co vytáhl z profouse a nechal ho odsoudit na deset let s dvěma krejcary na den. – To předesílám a pokračuji.

Po Szlávym si předvolali mě. Přišel Grünersberg a ředitel, jehož paní byla už v pozeňnaném stavu, a prosili, žadonili, abych je neprozradil. „Pánové“ – pravil jsem jim, – „i kdybych měl zemřít, své dobrodince nikdy nezradím. Já nejsem Szlávy.“ Než jsem předstoupil před apelačního radu, vyprávěl mi Schramek, jak on a jeho žena již s velkým outěžkem, poklekli před apelačního radu a tak ho prosili, ať se nad nimi slituje. Paní Schramková tam od strachu div předčasně neslehla.

„Pánové“ – řekl jsem, když jsem před nimi stanul, „ochořel jsem scorbutem./112 Přepetejte se na mě lékaře tohoto domu. Kdybych náhodou padl slabostí, nebo dostal chrlení krve, nepovažujte to ode mne za úskok.“ Je třeba uznat, že jak apelační rada, tak pan G. se ke mně chovali s úctou.

„Zacházejí s vámi ředitel a kontrolor podle rozkazu?“

„Zpočátku to bylo ještě horší, než teď“ – a vyjmenoval jsem příklady. „Civilní dozorce je vždy tvrdší než vojenský. Proti těm dvěma jsme měli ty a ty oprávněné stížnosti. Nikdy jsme nemohli společně večeřet. To napsal Szlávy lež. V době obědů a večeří pronikal totiž do našich cel zápach jídel, a tak bylo dovoleno, aby naše dveře mohly zůstat půl hodiny otevřené a vyvětralo se. Tehdy jsme také mohli se svými druhy promluvit, když jsme tam stáli na prahu. Někdy dokonce jsme se jeden druhému kradmo přiblížili.“ – Ta věc se neměla tak, jak jsem ji vylíčil já, ale jak ji popsal Szlávy. Jenže ředitelovi a kontrolorovi bylo třeba pomoci. – Namítl jsem, že ulehčení pocítujeme teprve od chvíle, kdy druhové ze Štyrského Hradce vypověděli, jak s nimi nakládal tamnější gubernátor.

Kdeže jsem vzal těch několik svitků moravského papíru, který brněnský policejní ředitel našel na mých policích? – „Od Györgye Szlávyho. Poslední dny, kdy tu ještě byl, požádal jsem ho o ně. Když jsem se vracel nahoru ze zahrady, pustil jsem svého průvodce napřed, aby otevřel dveře na schodiště. Szlávy se schoval do okenního výklenku a rychle mi vsunul do ruky srolované archy.“ – Bože, nedej, aby mé děti nepocítily, jak je to krásné být poctivým člověkem a být ostatními také takovým shledán. Raději zhyň, človče, žádají-li tak okolnosti, ale pomocí špinavostí si život nezachovávej.

Spustila se mi krev z nosu a zatímco se plivátko plnilo mou krví, dívali se apelační rada a pan G. z okna.

Ukázali mi cedulku, kterou našli v jelenicových kalhotách Szlávyho.

„Čí je to ruka?“

„Nepoznávám ji.“ (Byla to ruka Uzova.)

„Jak můžete něco takového tvrdit?“

„Své ubohé druhy, kteří tu jsou, znám teprve od té doby, co zde spolu trpíme. A psací náčiní jsme měli jen na Budíně od června do září.“

„Co znamená slovo kompéra?“

„Nevím.“

Měli mi to za zlé.

„Můj pane apelační rado, aniž bych byl nějak domýšlivý, myslím si, že svou řeč znám ze všech, kteří tu jsou, nejlépe. Je mou radostí, mým idolem, který miluji, ale to slovo mi známé není. Snad by bylo možno usoudit na jeho význam z textu.“

G. mi přistrčil papír.

„Nemocný Ferenc nemůže jíst, když mu přinesou oběd. Nechává si tady u maličké vařit kompéry, neboť ona bydlí nejbliže k nám. Chlapík s kýlou přinese hrneček Bugancosovi, aby ten otevřel Ferencovy dveře. Ferenc pak

obrábí hrmeček a kompéry jednu po druhé prohlédne, jestli to kompéry skutečně jsou.“

„Teď už je to jasné“ – povídám. – „Ten, kdo to psal si tady zašpásoval a ze známého slova krompély vykřesal nové: kompéra.“/¹¹³

„Kdo je to piciny?“

„Žena pana kontrolora.“

„Kdo je tőkös?“

„Tőkös znamená člověka s kýlou a ten defekt má jeden z našich invalidů.“

„Kdo je Bugancos?“

„To nevím.“ (Bugancos komondor, huňatý komondor). – „Ale domnívám se, že tady nemůže být míněn nikdo jiný, než pan ředitel Schramek, neboť jen on má klíč k celám, když kontrolor (jak je tomu i v tomto případě) je nepřítomen.“

Na cedulce bylo ještě jedno slovo, na něž se vyptávali, ale jeho význam jsem jim úmyslně zamlčel.

Apelační rada pokynul, aby mě odvedli.

„Pane apelační rado“ – povídám, – „když jste vstoupil do mé cely, řekl jste, že přicházíte z ústního rozkazu Jeho Veličenstva. Tak si myslím, že budete svou zprávu podávat také ústně. Vzpomeňte si pak na mne a poproste Jeho Veličenstvo o milost, aby mi bylo dovoleno strávit těch několik týdnů, které mi k životu ještě zbývají, v náručí mé plačící matky.“

Onen dobrý člověk přislíbil a v jeho očích se zaskvěly slzy. Byl jsem si jist, že císaři poví vše, co zjistil. – „Šťastný a duchem prázdný člověk nepochopí, jakým utrpením se může stát radost. Jen naše zhýčkanost je na vině, že to nepociťujeme.“

Když mě odvedli do cely (v té době číslo 9; mezi Uzou a Szlávym), pověděl jsem Uzovi klepáním na zeď, že u Szlávého našli jeho lístek. Ať se připraví, že to musí zapřít také on. Všichni jsme popřeli, že známe jeho písmo. Nechali nás každého něco napsat a ačkoliv Uza svůj rukopis pozměnil, poznali, že cedulku psal on.

Onen výslech a pohrdání, jaké bylo vůči Szlávymu při jeho výslechu projevno, byly posledními kapkami k jeho zoufalství. Mezi mým a jeho ložem stála zděná přička a mě, ačkoliv jsem kvůli kurdějím stále spal, zastihl vzhůru zrovna ve dvanáct hodin, když zaklepal na zeď.

„Já“ – říkal, – „se zabiju. Znamení nedávej, protože než otevřou dveře, bude se mnou ámen. Pojď, poslyš, co ti svěřím.“

Není těžké si představit, jak jsem se zhrozil. Zatímco on vyklepával svá písmena a já je po čtyřletém cviku již plynne luštil, přemítal jsem o tom, jak

bych jej od jeho hrůzného činu odradil. „Zakázal jsi mi, abych tě v tvém úmyslu zrazoval“ – pravil jsem mu. „Dobrá, tak to tedy ukonči. Ale nezakázal jsi mi, abych tě předem nepoučil o následcích. K čemu ti bude, že pochodíš třeba jako Rosti, který se nezabil, ale jenom zmrzačil? Což je ti málo, že tvoje a Györgyovo věznění zarmoutilo tvého otce, stejně jako si již zoufá nad ztrátou švagra (Jánose Laczkovicse) a také nad vězněním druhého švagra (László Laczkovicse) a že ten zármutek jej vhání v náruč smrti. A nyní aby se ještě hanbil za to, že jeho syn spáchal sebevraždu?“

Szlávy odporoval, ale již jen slovy. Já nicméně považoval za dobré pokračovat v klepání až do rozbřesku. „Chtěl bych už spát“ – povídá ten směšný člověk, – „počkej, až se probudím, pak si budem povídat dál.“

Ráno jsem dal k sobě zavolat Schrameka a pověděl mu, co se přihodilo: „Pane řediteli, prosím vás, dejte k němu stráž. Nejen kvůli němu, ale také kvůli sobě. Jestli ten blázen něco vyvede, budete mít nepřijemnosti.“

Schramek se od Szlávyho vrátil s úsměvem: „Nemějte obavy. Lidé jako on se sami nezabíjejí.“

Apelační rada a pan G. se vrátili do Vídně a my měli zakázáno se domlouvat mezi sebou i klepáním na zeď. Tehdy jsem na okno zachytil do zrcátka sluneční paprsky a kreslil jimi na stěnu ležící ve stínu písmena. Kdyby to nebyla pravda, bylo by směšnou ješitností, co teď řeknu: „Každá činnost, která nám v naší bídné samotě poskytla trochu radosti, byla mým vynálezem. Já to byl, kdo svým druhům pomáhal, když jim bylo úzko, když ochabovali.“

Szlávyho pošetilství nám připravily strašný den a navíc jsme byli odvezeni z Brna.

22. června 1799 ráno kolem deváté hodiny za námi přišli guberniální rada Schröter a soudě podle zevnějšku jeden štábní major. Vešli ke každému z nás zvlášť doprovázeni nadporučíkem Aubertem, ochmelkou od Huffova regimentu,¹¹⁴ hrubiánem odporného vzhledu a ještě s kýlou.

„Z nejvyššího rozkazu předávám vás zde pod statut militari“ – pravil Schröter.

„A já vás přebírám a postupuji tímto panu nadporučíkovi. Dnes ve dvanáct hodin v noci budete odvezeni jinam“ – řekl štábní major a pak odešli.

O půlnoci zastavily na našem dvoře povozy. Schröter a štábní major se postavili k mým dveřím. Aubert si přes svrchník přepásal šavli a za opasek zastrčil dvě pistole, jako by odvažel loupežníky.

„Jak se jmenujete?“ – zařval opilý hlasem.

„Kazinczy.“

„Jak?“

„Kazinczy.“

„Nuže Ká - sin -sky, vy jste určitě rozumnější člověk než já (to vyznání přijímám - pomyslel jsem si v duchu). Rozumný člověk je dvojnásob vinný, když neposlouchá.“

Thlustý Němec se sotva držel na nohou a s přimhouřenýma očima pronášel ke mně řeč na rozloučenou:

„Abyste tedy věděl, co jsou rozkazy mého pána (to pronesl hrozivým hlasem a rychle to zadrmolil) a vašeho pána, tak poslouchejte.“ Tady se zarazil. Poté pokračoval, artikuluje pomalu jednotlivé hlásky přšerným vojenským stylem:

„Po celou dobu se ani na krok nevzdálíte od své eskorty. Po celou dobu cesty neoslovíte své druhy jménem.“

Po celou cestu nepromluvíte ani slovo maďarsky. A pokud moje rozkazy porušíte, nechám vás stáhnout z vozu a vysázet vám pětadvacet.“

Tato slova Schrötera vyděsila a povídá:

„Pane štábní majore, teď je nejvyšší čas, abyste zasáhl.“

Major přistoupil blíž:

„Pane nadporučíku, tito pánové spadají do stejné kategorie jako důstojníci a patří dozorem pod profouse. O trestu bitím tady nemůže být ani slovo. Svě předpisy znáte a budete se jimi řídit.“

„Nu dobrá, pane štábní majore“ - pravil ten člověk a při tom se potácel, - „nu dobrá, dobrá!“ stále s přivřenýma očima, jen občas jimi zamžoural.

„Pane“ - povídám mu, - „že se od vašeho vojáka nevzdálím, to vám slibuji. Ale protože jsem Maďar, je dost nemyslitelné, aby mi s Maďary nějaké to maďarské slůvko nevyklouzlo z úst. Svůj jazyk taky tajit nebudu, a předem vás, pane, žádám, abyste mi neměl za zlé, až mi ze rtů splyne nějaké to slovo v mé mateřštině.“

„U mě s milostí nepočítejte!“ - zařval ten opilý Němec. Prominul jsem mu ta slova, neboť právě tak a německy to řekl i jeho druh, královský prokurátor, když na Budíně vedli na popraviště Martinovíce a on s věže s požitkem shlížel dolů, jak bylo těch pět hlav státu.

Ale zatímco se onen královský prokurátor Németh obohatil a zemřel uprostřed radovánek, byl tento Němec později poslán do hradního vězení a aby zametal ulice, protože vykradl pokladnu.

„Nu, tak pojďte“ - povídá. Před mými dveřmi čekali tři vojáci eskorty. „A vy své zbraně pořádně naládujte. Pro toho, kdo dezertuje, nebudu mít žádné jiné řešení, než že ho dám zastřelit.“

Svedli mě dolů schodištěm a posadili spolu s Uzou na velikánský povoz. Na vůz s námi usedl stejný počet vojáků eskorty. Povoz byl potažen bílým plátnem.

Obě dcerky našeho hostitele za námi zpovzdálí pohlížely a posílaly od-
tamtud své němé sbohem. Schramek a Grünersberg se bázlivě uklonili. Jen
šlechtný Schröter mi stiskl pravici a potřásl jí.